

EBÜ MAHZÛRE

kiz rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *Müs-ned*'inde bulunmaktadır (III, 408-409; VI, 401). Bu rivayetlerden biri *Şahîh-i Müs-lim*'de, diğerleri *Kütüb-i Sitte*'ye dahil dört *Sünen*'de de yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müs-ned, III, 408-409; VI, 401; Müslim, "Şa-lât", 6; Ebü Dâvûd, "Şalât", 28; Nesâî, "Ezân", 3, 4, 5, 6, 15, 16; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef*, I, 457-459, 476, 482; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, V, 450; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Sâvî), s. 133; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, Tahran 1965, II, 85, 351; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 177; VI, 278-279; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, III, 117-119; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 176; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VIII, 514-516.

MURAT SARIÇIK

EBÜ MANSÛR el-EYYÛBÎ

(أبو منصور الأيوبي)

Ebü Mansûr Muhammed
b. Hasen b. Ebî Eyyûb
el-Eyyûbî en-Nisâbü'rî
(ö. 421/1030)

Mütekaddimîn dönemi
Eş'ariyye kelâmcısı.

İbn Ebü Eyyûb diye de bilinir. Hayatı ve ilmi faaliyetleri hakkında fazla bilgi yoktur. Muhtemelen IV. (X.) yüzyılın ortalarından sonra Nişâbur'da doğdu. Küçük yaşta ilim tahsiline başladı. İbn Füreki'nin öğrencisi oldu ve İslâm ilimlerini ondan öğrenerek tahsilini bitirdi. Üstün zekası ve gayretini yanında takvâsı ile de hocasının takdirini kazandı ve büyük kıızıyla evlendi. Bu evlilikten, kaynaklarda yanlışlıkla İbn Füreki'ye atfedilen *en-Nizâmî fî usûli'd-dîn* adlı eserin müellifi olan Ebü Bekir el-Füreki (Yavuz, s. 90) dünyaya geldi. Hayatını öğrenci yetiştirmek ve eser yazmakla geçiren Ebü Mansûr, Zilhicce 421'de (Aralık 1030) Nişâbur'da vefat etti ve Şâhinter Kabristanı'na defnedildi.

İnkârcılara karşı kuvvetli deliller getirerek İslâm akaidini savunduğu için Ebü Mansûr'a "hüccetü'd-din" unvanı verilmiştir. Hitabeti etkileyici olduğu kadar eserlerindeki üslûbun da ilgi çekici olduğu rivayet edilir. Muhakeme gücünde çağdaşı olan Eş'arîler'den üstündü. Usul ilminde hocası İbn Füreki'nin metodunu benimseyip geliştirdi. Çok sayıda eserinin değişik medreselerde okutulduğu nakledilirse de ikisi dışında kaynaklarda bunların adları ve muhtevaları hakkında bilgi bulunamamıştır. Kendisinden "üstat" olarak bahseden Ebü Bekir el-Beyhakî, onun tavsiyesi üzerine yazdığı *el-Esmâ' ve's-şifât* adlı eserinde bazı görüşlerini nakletmiştir. Ebü'l-Muîn en-Nesefî, ondan "ehl-i hadisin ke-

lâmcılarından sâlih bir kişi" diye söz ederek iman konusuna ilişkin bir görüşünü yazmış, Ebü Bekir el-Füreki de eserinde bir iki yerde görüşlerine temas etmiştir. Bu kaynaklarda yer alan bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Ebü Mansûr el-Eyyûbî'ye göre akli delilleri bilmeden sadece nakli delillere dayanarak inanan kişinin (mukallid) imanı geçerlidir ve akli delilleri bilmediği için de günahkâr değildir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de zâ-tını tanıtırken kendisinin "müminlerin dostu" olduğunu ifade etmiş, yaratıklardan söz ederken de onların cisim olduğuna dikkat çekmiştir (el-Bakara 2/257; el-Münâfikün 63/4). Bu da Allah'ın maddî bir varlık olmadığını delillerindedir. Arşa istivâ etmek "istilâ" mânâsında değil "mutlak galip gelmek" anlamındadır. Çünkü istilâ, mutlak ve eksiksiz bir üstünlük anlamı taşımaktadır. "Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı" anlamındaki hadis, Âdem'in dünyaya gönderilirken cennetteki şeklinin değiştirilmediğini ifade eder. Bir başka söyleyişle hadiste geçen "şekil" (sûret) Allah'la değil Hz. Âdem'le ilgilidir. Zira şekil bir şekil vericiyi gerektirdiğinden Allah'ın şekilli olması imkânsızdır. Beyhakî'nin bir rivayetinden anlaşıldığına göre Ebü Mansûr, Kur'an'ın i'câzını *sarfe** nazariyesiyle açıklayanların görüşüne temayül göstermiştir.

Eserleri. Kaynaklarda Ebü Mansûr el-Eyyûbî'nin iki eseri zikredilmektedir. 1. *Telhîşü'd-dela'* il. Ebü'l-Muzaffer el-İsferâyîni, mühlidleri reddeden başka bir kitap olmasa bile bu eserin kendi konusunda tek başına yeterli sayılabilecek nitelikte olduğunu belirtir (*et-Tebşîr*, s. 194). 2. *el-Muknî*. Ebü'l-Muîn en-Nesefî, adını kaydetmediği başka bir Eş'arî âliminin bolca iktibaslar yaptığını söylediği (*Tebşîratü'l-edille*, s. 333) bu eserin Eş'ariyye akaidini ihtiva ettiği ve Mâtürîdiler'e yönelik tenkitlere de yer verdiği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, I, 15-16; a.m.f., *el-Esmâ' ve's-şifât*, s. 369, 370, 519; Ebü Bekir el-Füreki, *en-Nizâmî fî usûli'd-dîn*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2378, vr. 43^b; İsferâyîni, *et-Tebşîr* (Kevserî), s. 194; Nesefî, *Tebşîratü'l-edille* (Salamé), s. 28, 333, 334; İbn Asâkir, *Teb-yînü kezîbi'l-müfterâ*, s. 249; İbrâhim b. Muhammed es-Sarîfîni, *Târîhu Nisâbü'r: el-Müntehab mine's-Siyâk* (nşr. Muhammed Kâzım el-Mahmûdî), Kum 1403/1362 hş., s. 137; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, XVII, 573; Sübkî, *Tabakât* (Tanâhî), IV, 147; Yusuf Şevki Yavuz, *İslâm Akaidinin Üç Şahsiyeti*, İstanbul 1989, s. 90.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

EBÜ MANSÛR el-HEREVÎ

(أبو منصور الهروي)

Ebü Mansûr
Muvaffak b. Ali el-Herevî

Bilinen en eski
Farsça tıp kitabının yazarı.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Nisbesinden Heratlı olduğu ve IV. (X.) yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Kendisini büyük bir üne kavuşturmuş olan *Kitâbü'l-Ebniyye 'an haqâ'iki'l-edviyye* adlı eserinin mukaddimesinde yer alan "Hazret-i âlî mevlânâ el-emîr el-müsedded el-müeyyed el-mansûr" ibaresine bakarak kitabını Sâmanî Emiri I. Mansûr'a (961-976) ithaf ettiği ileri sürülürse de "el-mansûr" ifadesinin isim olmayıp diğerleri gibi unvan olabileceği ihtimali dikkate alınarak bu durum ihtiyatla karşılanmalıdır.

Ebü Mansûr'un çok seyahat ettiği ve bu arada Hindistan'a da gittiği anlaşılmaktadır. XIV. yüzyıldan itibaren tanınmaya başlayan kitabı nebâtî, hayvanî ve madenî ilaçlar olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Müellif 466'sı bitkilerden, kırk dördü hayvanlardan ve yetmiş beşi minerallerden elde edilmiş toplam 585 ilâcın adını alfabetik sıra ile vererek terkip ve tesirlerini izah etmektedir. Tıbbî bilgiler yanında ayrıca sodyum ve potasyum karbonatların birbirlerinden ayırt edilimleri, arsenik, bakır oksit, silisik asit ve antimon, bakır, kurşun bileşiklerinin zehirleyici nitelikleri, yanmamış kirecin kıl dökücü etkileri ve cerrahide kullanılması gibi kimyasal konular hakkında da bilgi vermiştir. Kitabın kaynakları arasında Srîhârgavadatta, Bâhayıl, Jatak gibi Hint; Hipokrat, Galen, Dioskorides, Aeginalı Paulus gibi Grek ve Ali b. Rabben et-Taberî, Huneyn b. İshak, Sâbit b. Kurre, Ebü Mâhir Mûsâ b. Yûsuf b. Seyyâr gibi İslâm bilginlerinin eserleri bulunmaktadır.

Kitâbü'l-Ebniyye'nin ünlü şair ve sözlükçü Esedî-i Tûsî (ö. 465/1073) tarafından 447'de (1056) istinsah edilen ve Viyana Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek'te (A.F. 340) bulunan nüshasına dayanarak F. Romeo Seligmann, önce *Liber fundamentorum pharmacologiae medicæ Abu Mansur Muwaffak* adıyla muhtasar Latince çevirisini (Vienna 1830-1833), sonra da *Codex vindobonensis sive medicæ Abu Mansur Muwaffak bin Ali Heratensis Liber fundamentorum pharmacologiae* (Vienna 1838) adı altında